

“DESIGN THINKING TEXNOLOGIYASI ASOSIDA YOZUV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA O‘ZARO FIKR-MULOHAZA (PEER FEEDBACK)NING O‘RNI”

Oydin Amanbayeva Urazali qizi

Navoiy davlat universiteti tayanch doktoranti

Qarshi davlat universiteti o‘qituvchisi

davranovamoonlight@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23723290>

Annotatsiya: Mazkur tadqiqot Design Thinking texnologiyasi asosida yozuv kompetensiyasini rivojlantirishda o‘zaro fikr-mulohaza (peer feedback)ning o‘rnini nazariy va metodik jihatdan asoslashga bag‘ishlangan. Ishda yozuv kompetensiyasining ko‘p komponentli tabiati va jarayonga yo‘naltirilgan yondashuv yoritilib, Design Thinkingning besh bosqichli modeli (empatiya, muammoni aniqlash, g‘oyalar generatsiyasi, prototip, sinov) matn yaratish jarayoni bilan uyg‘unlashtiriladi. O‘zaro fikr-mulohazaning ijtimoiy-konstruktivistik nazariy negizi tahlil qilinib, uning yozuv sifati, o‘quvchi avtonomligi va metakognitiv ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi o‘rni ochib beriladi. Xorijiy Flower & Hayes, Hyland, Vygotsky, Brown va milliy J. Jalolov, G‘. Makhkamova olimlarning qarashlari uyg‘unlashtirilgan holda Design Thinking va peer feedback integratsiyasining yaxlit metodik modeli taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: Design Thinking, yozuv kompetensiyasi, o‘zaro fikr-mulohaza (peer feedback), jarayonga yo‘naltirilgan yondashuv, kommunikativ kompetensiya, metakognitiv ko‘nikmalar, ijtimoiy konstruktivizm, iteratsion model.

Аннотация. Настоящее исследование посвящено теоретическому и методическому обоснованию роли взаимной обратной связи (peer feedback) в развитии письменной компетенции на основе технологии Design Thinking. В работе раскрывается многокомпонентная природа письменной компетенции и процессно-ориентированный подход к обучению письму, а пятиэтапная модель Design Thinking (эмпатия, определение проблемы, генерация идей, прототип, тестирование) соотносится с процессом создания текста. Анализируется социально-конструктивистская основа взаимной обратной связи и её роль в повышении качества письма, автономии обучающихся и метакогнитивных умений. На основе синтеза взглядов зарубежных Flower & Hayes, Hyland, Vygotsky, Brown и отечественных Ж. Жалолов, Г. Махкамова учёных предлагается целостная методическая модель интеграции Design Thinking и peer feedback.

Ключевые слова: Design Thinking, письменная компетенция, взаимная обратная связь (peer feedback), процессно-ориентированный подход, коммуникативная компетенция, метакогнитивные умения, социальный конструктивизм, итеративная модель.

Annotation. The present research is devoted to the theoretical and methodological substantiation of the role of peer feedback in developing writing competence based on Design Thinking technology. The study elaborates the multi-componential nature of writing competence and the process-oriented approach to teaching writing, and aligns the five-stage Design Thinking model that (empathize, define, ideate, prototype, test) with the text-creation process. It analyses

the social-constructivist foundations of peer feedback and reveals its role in enhancing writing quality, learner autonomy and metacognitive skills. By synthesising the views of international Flower & Hayes, Hyland, Vygotsky, Brown and national J. Jalolov, G. Makhkamova scholars, the paper proposes an integrated methodological model combining Design Thinking and peer feedback.

Keywords: *Design Thinking, writing competence, peer feedback, process-oriented approach, communicative competence, metacognitive skills, social constructivism, iterative model.*

Globalashuv va raqamli ta’lim sharoitida chet tilini o’qitishning eng murakkab yo’nalishlaridan biri yozuv kompetensiyasini – “writing competence” rivojlantirishdir. Zamonaviy lingvodidaktikada yozuv faqat grammatik to’g’rilik va imlo masalasi sifatida emas, balki kognitiv, ijtimoiy, diskursiv va kreativ ko’nikmalarni qamrab oluvchi murakkab faoliyat sifatida qaraladi. L. Flower va J. R. Hayesning kognitiv yozuv nazariyasi yozuvni rejalashtirish, matn yaratish va qayta ko’rib chiqishdan iborat, bosqichlari bir-biriga qaytarilib turadigan jarayon sifatida talqin etib, an’anaviy “mahsulotga yo’naltirilgan” - product-oriented yondashuvdan “jarayonga yo’naltirilgan” -process-oriented paradigmaga o’tishning nazariy asosini yaratdi²⁸ va buni yozuv nazariyasini keng ilmiy jamoatchilikka tushuntirib berdi. Bu esa yozuv ko’nikmasini keyingi bosqichga ko’tarib rivojlantirishga zamin yaratdi.

Shu bilan birga, an’anaviy yozuv mashg’ulotlarida baholash va ularga fikr-mulohaza bildirish, asosan, o’qituvchi zimmasida bo’ladi. Bunday yondashuv o’quvchilarning yozma ishni yaratish va takomillashtirishdagi faolligini an’anaviy tarzda qoldirishi mumkin, va o’quvchilarni yozgan o’z matni uchun mas’uliyatini kamaytirishi hamda matnni o’quvchi yoki tinglovchi nuqtayi nazaridan baholash ko’nikmasining yetarli shakllanmasligiga sabab bo’lishi mumkin. Bu muammoni hal etishda ta’lim jarayoniga inson manfaati va ehtiyojlarini ustuvor qo’yuvchi Design Thinking hamda uning muhim tarkibiy qismi bo’lgan o’zaro fikr-mulohaza bildirish usuli samarali imkoniyatlar yaratadi²⁹. Dizayn thinking texnologiyasiga asoslangan yondashuvda o’quvchilar muammoni aniqlaydi, g’oyalarni ishlab chiqadi, ularni amalda sinab ko’radi va natijalarni takomillashtiradi. O’zaro fikr-mulohaza esa o’quvchilarga bir-birining yozma ishlarini tahlil qilish, matnning yutuq va kamchiliklarini aniqlash, asosli tavsiyalar berish hamda bildirilgan fikrlar asosida o’z ishlarini qayta ko’rib chiqish imkonini beradi. Bu metodning ustun jihatini shular tashkil etadi.

Shu tariqa “Design thingthink”ga xos “yaratish — sinab ko’rish — fikr olish — takomillashtirish” bosqichlari yozma nutqni rivojlantirish jarayonining uzviy qismini tashkil etadi. Natijada o’quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi, hamkorlik qilish va matnni maqsadli auditoriya ehtiyojlariga moslab shakllantirish ko’nikmalari rivojlanadi. Shu sababli yozma nutqni o’rgatishda bu metod va o’zaro fikr-mulohaza imkoniyatlarini ilmiy-nazariy

²⁸Flower L., Hayes J. R. A Cognitive Process Theory of Writing // College Composition and Communication. – 1981. – Vol. 32, № 4. – P. 365–387.

²⁹Brown T. Change by Design: How Design Thinking Transforms Organizations and Inspires Innovation. – New York: Harper Business, 2009. – P. 15–20.

asoslash hamda ularni ta’lim amaliyotiga tatbiq etish yo‘llarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Demak ushbu maqola maqsadi Design Thinking texnologiyasi asosida yozuv kompetensiyasini rivojlantirish jarayonida o‘zaro fikr-mulohaza (peer feedback)ning o‘rni, vazifalari va samaradorligini nazariy hamda amaliy jihatdan asoslashdan iborat.

Maqolada asosiy vazifalar sifatida esa quyidagilarga alohida e’tibor qaratildi:

- yozuv kompetensiyasi va jarayonga yo‘naltirilgan yozuv yondashuvining nazariy asoslarini yoritish;
- Design Thinking texnologiyasining ta’limiy mohiyati va bosqichlarini yozuv jarayoni bilan uyg‘unlashtirish mexanizmini aniqlash;
- peer feedback’ning ijtimoiy-konstruktivistik nazariy negizini va uning yozuv sifatiga ta’sirini tahlil qilish;
- Design Thinking va peer feedback integratsiyasining metodik modelini ishlab chiqish va asoslash.

Chet tili (ingliz tili) yozuv kompetensiyasini rivojlantirish jarayoni esa maqolaning taqiqiy ob’ektini tashkil qiladi. Design Thinking texnologiyasi doirasida qo‘llaniladigan o‘zaro fikr-mulohaza (peer feedback)ning yozuv kompetensiyasini rivojlantirishdagi o‘rni va samaradorligi esa tadqiqotimiz asosiy predmetini bildiradi.

Maqolada peer feedback alohida metodik vosita sifatida emas, balki Design Thinkingning iteratsion besh bosqichli modeli bilan uzviy bog‘liq, texnologiyaning yaxlit tarkibiy mexanizmi sifatida nazariy jihatdan yangi yondashuv sifatida asoslanadi.

1. Yozuv kompetensiyasi va jarayonga yo‘naltirilgan yondashuv. Yozuv kompetensiyasi — lingvistik (grammatika, leksika, orfografiya), diskursiv (kogeziya, kogerentlik, janr), ijtimoiy-lingvistik va strategik komponentlarni qamrab oluvchi integral qobiliyatdir³⁰. Shu sababli yozuvni baholashda ham u bir butun sifatida emas, bir nechta o‘zaro bog‘liq tarkibiy qism sifatida ko‘rib chiqiladi³¹. Jarayonga yo‘naltirilgan yondashuvda esa matnni qayta ishlash, takrorlash (revision) kompetensiyasi rivojining markaziy bo‘g‘ini hisoblanadi. Aynan shu bosqichda o‘quvchi o‘z matniga o‘quvchi nazari bilan qaraydi va uni maqsad hamda auditoriyaga moslab takomillashtiradi.

Bu qarashlar o‘zbek metodikasi maktabida ham o‘z ifodasini topgan. J. J. Jalolov nutqiy faoliyatning to‘rt turi — tinglab tushunish, gapirish, o‘qish va yozuv ko‘nikmalarini yaxlit tizim sifatida rivojlantirilishi lozimligini, yozuvni esa mustaqil kommunikativ ko‘nikma darajasiga ko‘tarish zarurligini asoslaydi³². Olimning fikricha, zamonaviy chet tili ta’limi kommunikativ yo‘naltirilganlik — “communicative orientation” tamoyiliga tayanishi va o‘quvchini passiv qabul qiluvchidan faol subyektga aylantirishi kerak³³. Bu qoida o‘z mohiyatiga ko‘ra Design Thinking va peer feedback’ning inson-markazli, interaktiv tabiatiga mos keladi. Kompetensiyaviy

³⁰Hyland K. Second Language Writing. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – P. 1–30.

³¹Weigle S. C. Assessing Writing. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – P. 19–38.

³²Jalolov J. J. Chet til o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012. – B. 15–22.

³³Jalolov J. J. Chet til o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012. – B. 48–54.

yondashuv ham o‘zbek metodikasida asosiy markaziy o‘rin tutadi. G‘. T. Makhkamova tadqiqotlarida chet tili ta’limi milliy va xalqaro ta’lim standartlariga (CEFR)³⁴ muvofiq integral kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga yo‘naltirilishi lozimligi, yozuv kompetensiyasi esa umumiy kommunikativ kompetensiyaning muhim tarkibiy qismi ekani asoslangan³⁵.

Demak, yozuv kompetensiyasini jarayon sifatida va kommunikativ maqsadga yo‘naltirib rivojlantirish uchun mos metodologik asos zarur. Bunday asosni, o‘zining ta’limiy mohiyatiga ko‘ra, Design Thinking texnologiyasi taqdim etadi.

2. Design Thinking ta’lim texnologiyasi sifatida. T. Braun (IDEO) va Stenford d.school maktabi ommalashtirgan bu metodologiya ta’limda besh bosqichda qo‘llaniladi. Bu empatiya (empathize) – muammoni aniqlash (define) – g‘oyalar generatsiyasi (ideate) – prototip (prototype) – sinov (test)³⁶. R. Razzouk va V. Shute Design Thinking bo‘yicha tadqiqotlarni tahlil qilib, uning kreativ tafakkur va muammoni yechish ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyatini ko‘rsatgan³⁷. Bu bosqichlar yozuv jarayoniga tabiiy mos keladi ya’ni, muallif auditoriyasini tushunadi (empatiya), matn maqsadini belgilaydi (aniqlash), g‘oya va rejalar yaratadi (g‘oyalar generatsiyasi), matnning birinchi variantini yozadi (prototip) hamda uni sinab, qayta ishlaydi (sinov). Biroq “sinov” bosqichi samarali bo‘lishi uchun matnni o‘quvchi sifatida o‘qiydigan va unga fikr bildiradigan “foydalanuvchi” kerak. Yozuv sinfida bu rolni eng tabiiy tarzda tengdoshlar bajaradi.

3. Peer feedback’ning nazariy negizi va funksiyasi. Peer feedback L. Vigotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” konsepsiyasiga tayanadi: o‘quvchi tengdoshi ko‘magida mustaqil yeta olmaydigan natijaga erishadi³⁸. J. Liu va J. Hansen o‘zaro fikr-mulohaza o‘quvchi avtonomligi va tanqidiy o‘qish ko‘nikmasini rivojlantirishga xizmat qilishini ta’kidlaydi³⁹. K. Hyland va F. Hyland esa fikr-mulohazani yozuvni o‘rgatishning muhim omili sifatida talqin etadi⁴⁰. K. Lundstrom va W. Baker tadqiqotida muhim xulosa olingan, bunda *fikr beruvchi* o‘quvchi

³⁴Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020.

³⁵Makhkamova G. T. Intercultural Communicative Competence Formation of Students. – Toshkent: Fan, 2010. – B. 30–37.

³⁶Plattner H., Meinel C., Leifer L. (eds.) Design Thinking: Understand – Improve – Apply. – Berlin; Heidelberg: Springer, 2011. – P. XIV–XVII.

³⁷Razzouk R., Shute V. What Is Design Thinking and Why Is It Important? // Review of Educational Research. – 2012. – Vol. 82, № 3. – P. 330–348.

³⁸Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – P. 84–91.

³⁹Liu J., Hansen J. G. Peer Response in Second Language Writing Classrooms. – Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002. – P. 1–10.

⁴⁰Hyland K., Hyland F. (eds.) Feedback in Second Language Writing: Contexts and Issues. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – P. 1–19.

ko‘pincha fikr *qabul qiluvchidan* ko‘ra ko‘proq rivojlanadi⁴¹. K. Toppingning sharhi esa o‘zaro baholashning kognitiv va metakognitiv foydasini umumlashtiradi⁴².

O‘zbek metodistlari ham interaktiv, hamkorlikka asoslangan ish shakllarining ahamiyatini ta’kidlaydi. O‘. Hoshimov va I. Yoqubov ingliz tili o‘qitish metodikasiga oid ishlarida darsni juftlik va kichik guruhlarda ishlash, o‘zaro baholash kabi usullar bilan tashkil etish ta’lim samaradorligini oshirishini ko‘rsatadi⁴³. Bu qarashlar peer feedback metodining milliy ta’lim kontekstidagi nazariy zaminini mustahkamlaydi.

1-jadval. “Design Thinking + Peer feedback” moduli

№	Design Thinking bosqichi	Yozuv jarayoni bosqichi	O‘quvchi faoliyati	Peer feedback (o‘zaro fikr-mulohaza) roli	Rivojlanadigan kompetensiya
1	Empatiya (Empathize)	Auditoriyani tahlil qilish	Matn kimga mo‘ljallanganini, o‘quvchi ehtiyojlarini aniqlaydi	Tengdoshlar potensial o‘quvchi sifatida kutilmalarini bildiradi	Ijtimoiy-lingvistik, diskursiv
2	Muammoni aniqlash (Define)	Matn maqsadi va janrini belgilash	Kommunikativ maqsad, janr va asosiy g‘oyani shakllantiradi	Juftlik muhokamasida mavzu va fokus aniqlashtiriladi	Strategik, diskursiv
3	G‘oyalar generatsiyasi (Ideate)	Rejalashtirish, brainstorming	G‘oyalar, argumentlar, reja va tuzilma variantlarini yaratadi	Kichik guruhda g‘oyalar almashiladi va boyitiladi	Kognitiv, kreativ
4	Prototip (Prototype)	Qoralama (draft) yozish	Matnning birinchi qoralamasini yozadi	Qoralama tengdoshlarga taqdim etiladi	Lingvistik (grammatika, leksika, kogeziya)

⁴¹Lundstrom K., Baker W. To Give Is Better than to Receive: The Benefits of Peer Review to the Reviewer’s Own Writing // Journal of Second Language Writing. – 2009. – Vol. 18, № 1. – P. 30–43.

⁴²Topping K. Peer Assessment Between Students in Colleges and Universities // Review of Educational Research. – 1998. – Vol. 68, № 3. – P. 249–276.

⁴³Hoshimov O‘., Yoqubov I. Ingliz tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Sharq, 2003. – B. 112–118.

5	Sinov (Test)	Qayta ishlash (revision)	Olingan izohlar asosida matnni qayta ishlaydi, yangi variant yaratadi	Asosiy bosqich: tengdoshlar konstruktiv izoh va tavsiya beradi; “fikir olish → qayta ishlash” aylanasi takrorlanadi	Metakognitiv, refleksiv, avtonomlik
---	--------------	--------------------------	---	---	-------------------------------------

4. Design Thinking va peer feedback integratsiya modeli. Design Thinkingning interaktiv tabiati⁴⁴ peer feedback’ni takroriy “yaratish → fikr olish → qayta ishlash → yangi prototip” aylanasi aylantiradi. Natijada yozuv kompetensiyasining barcha komponentlari birgalikda bilim yaratish ya’ni co-construction of knowledge asosida bir vaqtda rivojlanadi. Taklif etilayotgan modul 1-jadvalda keltirilgan.

Jadvaldan ko’rinadiki, peer feedback modelning faqat so’nggi bosqichiga emas, har bir bosqichiga tushuntirilgan. Dastlab tengdoshlar “potensial o’quvchi” sifatida kutilgan natijalarini bildiradi, so’ng g’oya va qoralamalarni boyitadi, “sinov” bosqichida esa konstruktiv izoh va tavsiyalar berib, “fikir olish → qayta ishlash” aylanasi harakatga keltiradi. Bu, o’z navbatida, o’quvchining metakognitiv, refleksiv va avtonomlik ko’nikmalarini shakllantiradi.

Modelning milliy ta’lim siyosati bilan uyg’unligi ham muhim. O’zbekiston Respublikasida innovatsion, interaktiv va o’quvchi-markazli texnologiyalarni joriy etish xalq ta’limini rivojlantirishning ustuvor vazifalaridan biri sifatida belgilangan⁴⁵, bu esa Design Thinking asosidagi peer feedback modelini milliy ta’lim ehtiyojlariga mos, dolzarb yondashuv sifatida asoslaydi. Shunday qilib, o’zbek metodistlarining J. Jalolov, G’. Makhkamova, O’. Hoshimov va boshqalar qarashlari xorijiy olimlardan Flower & Hayes, Hyland, Vygotsky, Brownning nazariy xulosalari bilan uyg’unlashib, tadqiqotning milliy va xalqaro ilmiy asosini yaxlit bir butunlikka birlashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, olib borilgan nazariy tahlil asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

Birinchidan, zamonaviy yozuv ta’limida yozuv kompetensiyasi ko’p komponentli, jarayonga yo’naltirilgan faoliyat sifatida talqin etilishi lozim, bunda matnni qayta ishlash, tekshirish yoki takroriy (revision) bosqichi kompetensiya rivojining markaziy bo’g’ini hisoblanadi.

Ikkinchidan, Design Thinking texnologiyasi o’zining inson-markazli va interaktiv tabiati bilan yozuv jarayonini qayta tashkil etish uchun samarali metodologik asos bo’lib xizmat qiladi. Uning besh bosqichi (empatiya, aniqlash, g’oya, prototip, sinov) matn yaratishning tabiiy mantig’iga mos keladi.

⁴⁴Brown T. Change by Design: How Design Thinking Transforms Organizations and Inspires Innovation. – New York: Harper Business, 2009. – P. 15–20.

⁴⁵O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O’zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida”gi PF-5712-son Farmoni.

Uchinchidan, o‘zaro fikr-mulohaza (peer feedback) Design Thinkingning “sinov va takomillashtirish” bosqichini harakatga keltiruvchi asosiy mexanizm bo‘lib, u ijtimoiy-konstruktivistik nazariyaga tayanadi va yozuv sifatini, o‘quvchi avtonomligini hamda metakognitiv ko‘nikmalarni kompleks oshirishga xizmat qiladi.

To‘rtinchidan, tadqiqotlar peer feedback’ning ikki tomonlama foydasini ko‘rsatadi. U nafaqat matnni, balki fikr beruvchi o‘quvchining o‘z yozuv va tanqidiy tafakkur malakasini ham rivojlantiradi.

Qisqa qilib aytganda, Design Thinking texnologiyasi va peer feedback integratsiyasi o‘zaro bir-birini kuchaytiruvchi yaxlit metodik model bo‘lib, u yozuv kompetensiyasini rivojlantirish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Shu bois mazkur modelni chet tili ta’limi amaliyotiga tizimli joriy etish va eksperimental tekshiruvdan o‘tkazish istiqbolli, ilmiy asoslangan yo‘nalish sifatida tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-son Farmoni.
2. Brown T. Change by Design: How Design Thinking Transforms Organizations and Inspires Innovation. – New York: Harper Business, 2009.
3. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020.
4. Flower L., Hayes J. R. A Cognitive Process Theory of Writing // College Composition and Communication. – 1981. – Vol. 32, № 4. – P. 365–387.
5. Hoshimov O‘., Yoqubov I. Ingliz tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Sharq, 2003.
6. Hyland K. Second Language Writing. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
7. Hyland K., Hyland F. (eds.) Feedback in Second Language Writing: Contexts and Issues. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
8. Jalolov J. J. Chet til o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012.
9. Liu J., Hansen J. G. Peer Response in Second Language Writing Classrooms. – Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002.
10. Lundstrom K., Baker W. To Give Is Better than to Receive: The Benefits of Peer Review to the Reviewer’s Own Writing // Journal of Second Language Writing. – 2009. – Vol. 18, № 1. – P. 30–43.
11. Makhkamova G. T. Intercultural Communicative Competence Formation of Students. – Toshkent: Fan, 2010.
12. Plattner H., Meinel C., Leifer L. (eds.) Design Thinking: Understand – Improve – Apply. – Berlin; Heidelberg: Springer, 2011.
13. Razzouk R., Shute V. What Is Design Thinking and Why Is It Important? // Review of Educational Research. – 2012. – Vol. 82, № 3. – P. 330–348.
14. Topping K. Peer Assessment Between Students in Colleges and Universities // Review of Educational Research. – 1998. – Vol. 68, № 3. – P. 249–276.

15. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes.
– Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
16. Weigle S. C. Assessing Writing. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002.